

VENÄJÄ

Vuodesta 2014 alkaen Krimin laitton liittäminen Venäjään, Venäjän tuki kapinallisryhmille Itä-Ukrainassa sekä sen naapurialueillaan harjoittama toiminta, väriiden tietojen levittämiskampanja ja negatiivinen sisäinen kehitys ovat kiristäneet EU:n ja Venäjän suhteita. Venäjän sekaantuminen Syyrian sotaan on kiristänyt jännitteitä. Vuodesta 2014 EU on säännöllisesti uusinnut Venäjän vastaiset pakotteet. EU ja Venäjä ovat edelleen hyvin riippuvaisia toisistaan ja EU soveltaa ”valikoivan sitoutumisen” toimintatapaa.

OIKEUSPERUSTA

- Euroopan unionista tehdyn sopimuksen V osasto: ulkoinen toiminta
- Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 206 ja 207 artikla (kauppa) sekä 216–219 artikla (kansainväliset sopimukset)
- kumppanuus- ja yhteistyösopimukset (kahdenväliset suhteet)

EU:N JA VENÄJÄN SUHTEET

Ukrainan kriisin puhkeamiseen asti EU ja Venäjä olivat rakentaneet strategista kumppanuutta, joka kattaa muun muassa talouden, kaupan, energian, ilmastonmuutoksen, tutkimuksen, koulutuksen, kulttuurin ja turvallisuuden, mukaan lukien terrorismin torjunta, ydinaseiden leviämisen estäminen ja Lähi-idän konfliktin ratkaiseminen. EU tuki vankkumatta Venäjän liittymistä Maailman kauppajärjestöön (se tapahtui vuonna 2012). Viime vuosina yhteisistä naapurimaista on tullut asia, joka aiheuttaa merkittävää kitkaa EU:n ja Venäjän välillä. Krimin laitton liittäminen Venäjään maaliskuussa 2014 ja todisteet siitä, että Venäjä tuki Itä-Ukrainassa taistelevia kapinallisia, aiheuttivat kansainvälisen kriisin. EU tarkasteli uudelleen kahdenvälisiä suhteita, perui EU:n ja Venäjän väliset säännölliset huippukokoukset ja keskeytti vuoropuhelun viisumivapaudesta sekä neuvottelut EU:n ja Venäjän välisestä uudesta kahdenvälisestä sopimuksesta, joka korvaisi kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen. EU:n nykyisissä Venäjää koskevissa toimissa yhdistyvät asteittaiset pakotteet ja pyrkimykset löytää diplomaattisia ratkaisuja Itä-Ukrainan konfliktiin. Venäjän osallistuminen E3+3-maaryhmän työskentelyyn, joka huipentui heinäkuussa 2015 tehtyyn ydinsopimukseen Iranin kanssa, nostatti toiveita paremmasta yhteistyöstä maailmanlaajuisissa kysymyksissä. Venäjän yhtäkkäinen puuttuminen Syyrian sotaan presidentti Assadin tukemiseksi syyskuussa 2015 ja tehokas väriiden tietojen levittämiskampanja ovat kuitenkin lisänneet erimielisyyksiä lännen kanssa.

Vuoden 2018 presidentinvaaleissa Vladimir Putin valittiin neljännen kerran presidentiksi 76,69 prosentin ääniosuudella. Kuten aiemmilla kerralla, Euroopan parlamenttia ei pyydetty lähettämään vaalitarkkailijoita. Venäjällä vuodesta 2012 alkaen annetulla lainsäädännöllä on puututtu opposition ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Sadat kansalaisjärjestöt on leimattu ulkomaisiksi agenteiksi ja/tai epätoivotuiksi järjestöiksi, ja viranomaiset ovat tiukentaneet tiedotusvälineiden ja internetin käytön valvontaa. EU on huolissaan oikeusvaltioperiaatteesta, myös korruptiosta. Vuosina 2017 ja 2018 oppositiopoliitikko Aleksei Navalnyin käynnistämät suuret korruption vastaiset mielenosoitukset levisivät koko Venäjälle, ja viranomaiset vastasivat niihin väkivaltaisesti. Keskusvaalilautakunta ja korkein oikeus kielsivät Navalnyin ehdokkuuden hänelle aiemmin annetun kiistanalaisen tuomion takia. Syyskuussa 2016 pidetyt parlamenttivaalit olivat jo vahvistaneet Putinin ylivoimaisen aseman presidenttinä ja merkitsivät suurta voittoa hänen Yhtenäinen Venäjä - puolueelleen.

Vuonna 2017 Venäjän talous toipui vuosien 2014–2016 taantumasta ja pankkialan myllerryksistä ja hyötyi lisätuloista, joita se sai öljyn ja muiden raaka-aineiden viennistä. Näkymät ovat suotuisat mutta maan investointi-ilmapiiri on epävarma ja talouskehitys on yhä riippuvainen öljyn ja kaasun hinnasta. Talousjärjestelmä on keskittynyt muutamalle alalle, ja perusteellisten muutosten toteuttamiseen tarkoitetut investoinnit puuttuvat, samalla kun valtiota lähellä olevat suuryritykset hallitsevat markkinoita. Pakotepolitiikasta huolimatta EU on Venäjän merkittävin ja Venäjä EU:n neljänneksi merkittävin kauppakumppani. Kauppaa ja taloussuhteita hankaloittavat kuitenkin useat kiistat, esimerkiksi Venäjän monille EU:n maataloustuotteille asettama tuontikielto, kiistat WTO:ssa sekä EU:n yritysten osallistumismahdollisuuksien huomattava rajoittaminen Venäjän julkisissa hankinnoissa.

EU on maaliskuusta 2014 lähtien määrännyt asteittain rajoittavia toimenpiteitä Venäjää vastaan Krimin laittoman Venäjään liittämisen ja Ukrainan horjuttamisen johdosta. EU laajensi pakotteitaan merkittävästi sen jälkeen, kun lento MH17 ammuttiin alas 17. kesäkuuta 2015 Venäjän tukemien kapinallisten valvomalla alueella Itä-Ukrainassa. Pakotteita päivitetään ja jatketaan säännöllisesti.

EU:n rajoittavat toimenpiteet ovat monenlaisia. Diplomaattiset toimet koostuvat Venäjän erottamisesta G8-ryhmästä, Venäjän liittymistä OECD:hen ja Kansainväliseen energiajärjestöön koskevan prosessin pysäyttämisestä sekä säännöllisesti pidettävien EU:n ja Venäjän kahdenvälisen huippukokousten järjestämisen keskeyttämisestä.

Talouspakotteet kohdistuvat kauppaan Venäjän kanssa tietyillä talouden aloilla. Niillä rajoitetaan tiettyjen venäläisten pankkien ja yritysten pääsyä EU:n pääomamarkkinoiden ensi- ja jälkimarkkinoille. Niillä asetetaan aseiden vienti- ja tuontikielto ja kielletään sotilaskäyttöön tai sotilaalliseen loppukäyttöön tarkoitettujen kaksikäyttötuotteiden vienti Venäjälle. Niillä myös rajoitetaan Venäjän mahdollisuuksia hyödyntää tiettyjä arkaluonteisia teknologioita ja palveluita, joita voidaan käyttää öljyn tuotannossa ja etsinnässä. Taloussuhteisiin Krimin ja Sevastopolin alueiden kanssa sovelletaan erityisrajoituksia, mukaan lukien Krimiltä peräisin olevien tavaroiden tuontikielto, tiettyjen tavaroiden ja teknologian vientikielto, investointeja koskevat rajoitukset ja kielto tarjota matkailupalveluja. Taloudellista yhteistyötä

koskevilla toimenpiteillä keskeytetään Euroopan investointipankin (EIP) ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin (EBRD) uudet rahoitustoimet Venäjällä.

EU:n rajoittavia toimenpiteitä sovelletaan tällä hetkellä yli 150 henkilöön ja 40 yhteisöön, joita koskevat varojen jäädyttäminen ja matkustuskielto, koska heidän toimintansa loukkasi Ukrainan alueellista koskemattomuutta, suvereniteettia ja itsenäisyyttä. Luettelo sisältää Venäjän liittokokouksen kahden kamarin (valtioneuvoston ja liittoneuvoston) puhemiehet sekä EU:n ja Venäjän parlamentaarisen yhteistyövaliokunnan Venäjän valtuuskunnan nykyisen puheenjohtajan.

EU:n ulkoasiainneuvosto hahmotteli maaliskuussa 2016 seuraavat EU:n ja Venäjän suhteiden perustana olevat viisi perusperiaatetta: 1) Minskin sopimuksen täytäntöönpano on avainedellytys merkittäville muutoksille EU:n suhtautumisessa Venäjään; 2) EU:n suhteita itäisiin kumppaneihin ja muihin naapurimaihin myös Keski-Aasiassa vahvistetaan; 3) EU:n selviytymiskykyä vahvistetaan (esimerkiksi energian toimitusvarmuudessa, hybridiuhkien torjunnassa tai strategisessa viestinnässä); 4) valikoitu sitoutuminen on mahdollista suhteissa Venäjään EU:lle tärkeissä aiheissa; 5) on luotava ihmisten välisiä yhteyksiä ja tuettava Venäjän kansalaisyhteiskuntaa. Ensimmäinen periaate kytkee epäsuorasti toisiinsa joidenkin EU:n pakotteiden voimassa pitämisen Itä-Ukrainan konfliktin rauhanomaisessa ratkaisussa saavutettuun edistymiseen.

Elokuusta 2014 lähtien Venäjä on vastannut toimillaan EU:n ja muiden länsimaiden, kuten Yhdysvaltojen, Kanadan ja Australian, asettamiin pakotteisiin. Se on asettanut vastapakotteita maataloustuotteille, raaka-aineille ja elintarvikkeille väittäen elintarviketurvallisuusvaatimuksia rikotun. Venäjä on käyttänyt tätä hyväkseen tehostaakseen tuonnin korvaamistoimiaan maatalouden alalla. Lisäksi Venäjällä on luettelo pysäytettävistä henkilöistä, jota se soveltaa EU:n ja Yhdysvaltojen kansalaisiin, jotka ovat arvostelleet Venäjän toimintaa. Heiltä evätään oikeus tulla Venäjän alueelle (luettelossa on 18 Euroopan parlamentin jäsentä). Jos henkilö päätyy tähän luetteloon, hänellä ei ole keinoja valittaa asiasta laillisesti, toisin kuin EU:n asettamasta matkustuskiellosta.

VOIMASSA OLEVAT SOPIMUKSET

EU:n ja Venäjän suhteiden oikeusperusta on kesäkuussa 1994 allekirjoitettu kumppanuus- ja yhteistyösopimus. Se oli alun perin voimassa kymmenen vuotta, mutta se on sittemmin uusittu automaattisesti vuodeksi kerrallaan. Sopimuksessa on määritetty tärkeimmät yhteiset tavoitteet ja institutionaalinen kehys kahdenväliselle yhteydenpidolle (muun muassa säännölliset keskustelut ihmisoikeustilanteesta ja puolivuositteiset presidenttitasoiset huippukokoukset, jotka on tällä hetkellä jäädytetty).

Pietarissa toukokuussa 2003 pidetyssä huippukokouksessa EU ja Venäjä sopivat edistävänsä yhteistyötä perustamalla neljä yhteistä aluetta: talouden alue, vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue, ulkoisen turvallisuuden alue sekä tutkimuksen, koulutuksen ja kulttuurin alue. Alueellisella tasolla EU ja Venäjä perustivat yhdessä Norjan ja Islannin kanssa vuonna 2007 uuden pohjoisen ulottuvuuden politiikan, jossa keskitytään rajat ylittävään yhteistyöhön Itämeren ja Barentsinmeren alueilla. Heinäkuussa 2008 aloitettiin neuvottelut EU:n ja Venäjän uudesta

sopimuksesta, johon oli määrä tulla oikeudellisesti velvoittavia sitoumuksia esimerkiksi poliittisen vuoropuhelun, oikeuden, vapauden, turvallisuuden, taloudellisen yhteistyön, tutkimuksen, koulutuksen, kulttuurin, kaupan, investointien ja energian aloilla. Vuonna 2010 käynnistettiin nykyaikaistamista koskeva kumppanuus. Neuvottelut viisumikäytäntöjen helpottamista koskevasta sopimuksesta saatiin päätökseen vuonna 2011. Venäjän toimet Krimillä johtivat kuitenkin kaikkien näiden neuvottelujen ja prosessien keskeyttämiseen. Eurooppa-neuvosto päätti vuonna 2014 jäädyttää Venäjän kanssa tehtävän yhteistyön (rajat ylittävää yhteistyötä ja ihmisten välisiä yhteyksiä lukuun ottamatta) ja kansainvälisten rahoituslaitosten kautta annettavan EU:n rahoituksen Venäjälle.

EUROOPAN PARLAMENTIN ROOLI

Lissabonin sopimuksen mukaisesti parlamentin on annettava hyväksyntänsä jokaiselle uudelle sopimukselle, kuten se hyväksyi aiemman kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen. Yksityiskohtaisemmatkin sopimukset (esimerkiksi sopimus viisumikäytäntöjen helpottamisesta) vaativat parlamentin hyväksynnän. Parlamentti ei määrittele suoraan strategisia tarpeita tai toimintaohjelmia mutta se säätää yhdessä neuvoston kanssa EU:n taloudellisen avun tavoitteista ja painopisteistä, mikä koskee myös Euroopan naapuruusvälinettä (ENI), jonka kautta rahoitetaan EU:n alueellista yhteistyötä Venäjän kanssa. Parlamentilla on myös oikeus tutkia ENI-asetuksen täytäntöönpanoa ohjaavat asiakirjat ennen niiden hyväksymistä (demokraattinen valvonta).

Parlamentti on antanut useita Ukrainaa koskevia päätöslauselmia, joissa on tuomittu Krimin laitton liittäminen Venäjään ja Venäjän rooli Itä-Ukrainan vakauden horjuttamisessa. Parlamentti hyväksyi kesäkuussa 2015 EU:n ja Venäjän suhteiden tilaa koskevan päätöslauselman, jossa se kannatti EU:n pakotteita ja korosti tarvetta tarjota kunnianhimoisempaa EU:n taloudellista apua Venäjän kansalaisyhteiskunnalle ja ihmisten välisten yhteyksien edistämiseksi huolimatta vaikeista suhteista. Myöhemmin muissa päätöslauselmissa pantiin tyytyväisenä merkille komission työ energiaunionin puolesta, jotta voidaan vähentää riippuvuutta energiantuonnista Venäjältä, ja EU:n toimenpiteet, joilla torjutaan aggressiivista propagandaa Venäjältä ja muista kolmansista maista. Parlamentti on kuitenkin vaatinut yhteistyötä Venäjän kanssa terrorismin torjunnassa ja Lähi-idän rauhanprosessissa mutta suhtautunut kriittisesti Venäjän väliintuloon Syyriassa.

Ennen vuotta 2014 parlamentti oli kannattanut yhteisiin arvoihin ja etuihin perustuvaa kattavaa uutta sopimusta Venäjän kanssa. Useissa valiokunta-aloitteisissa mietinnöissä parlamentti on esittänyt kuitenkin myös syvän huolensa ihmisoikeuksien kunnioittamisen, oikeusvaltion ja demokratian tilasta Venäjällä. ”Hlbtq-propagandan” vastaiset lait ja riippumattomien kansalaisjärjestöjen tai Venäjän ulkopuolisista lähteistä rahoitusta saavien kansalaisjärjestöjen tukahduttaminen ovat tästä parhaita esimerkkejä. Parlamentti hyväksyi huhtikuussa 2017 päätöslauselman, jossa tuomittiin Navalnyin pidättäminen. Parlamentti tuomitsi jyrkästi vuonna 2016 Krimin asukkaisiin, ennen kaikkea tataareihin, kohdistuneet ennenkuulumattoman laajat ihmisoikeusloukkaukset. Parlamentti pyysi maaliskuussa 2017 Venäjää vapauttamaan yli 30 Ukrainan kansalaista, jotka olivat vangittuina tai ehdonalaisessa vapaudessa.

Vuosina 1997–2014 suhteita Venäjän lainsäätäjiin kehitettiin pääasiassa parlamentaarisessa yhteistyövaliokunnassa, joka on vuonna 1994 EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen nojalla perustettu parlamenttien välinen foorumi. Vuoden 1997 ja alkuvuoden 2014 välisenä aikana EU:n ja Venäjän parlamentaarinen yhteistyövaliokunta tarjosi vakiintuneen foorumin Euroopan parlamentin ja Venäjän liittokokouksen valtuuskuntien välisen yhteistyön ja vuoropuhelun kehittämiseksi. Maaliskuusta 2014 lähtien parlamentti on kuitenkin keskeyttänyt parlamenttien väliset suhteet Venäjän liittokokouksen kanssa Ukrainan kriisin johdosta määrättyjen diplomaattisten rajoittavien toimenpiteiden mukaisesti. Euroopan parlamentin valtuuskunta tässä yhteistyövaliokunnassa kokoontuu kuitenkin edelleen keskustelemaan EU:n ja Venäjän suhteita koskevista kysymyksistä. Se pitää myös edelleen yllä keskustelua ja yhteydenpitoa Venäjän kansalaisyhteiskunnan edustajien, kansalaisjärjestöjen ja tiedotusvälineiden kanssa.

Venäjä ei ole kutsunut parlamenttia vaalitarkkailijaksi vuoden 1999 jälkeen eikä parlamentilla ole muitakaan asiaan liittyviä tehtäviä maassa.

Mario Damen
05/2019

